

Çin'in Afrika ile Stratejik İlişkisi ve Yeni Uluslararası Dönüşümler: Eski Politikalar, Yeni Zorluklar

BELKACEM IRATNI*

Prof. Dr.
Cezayir 3 Üniversitesi

***Prof. Dr. Belkacem Iratni, 1977 yılında Cezayir Üniversitesi Siyaset Bilimi Enstitüsü'nden mezun olmuş ve Warwick Üniversitesi'nden (İngiltere) Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans ve doktora derecesi almıştır. Halen Cezayir Üniversitesi Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Fakültesi'nde Profesör olarak görev yapmaktadır. 2012-2017 yılları arasında bu Fakültenin Dekanı olarak görev yapmıştır. Ayrıca Ocak 2023'ten bu yana Cezayir Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde ders vermektedir. Prof. Dr. Iratni, 1999'dan 2003'e kadar Cezayir Borsası'nın İcra Kurulu Başkanı olarak görev yapmıştır. Nisan-Ağustos 2010 tarihleri arasında Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi (PSC) için uzmanlardan oluşan bir ekibin üyesi olarak çalışmıştır. Ayrıca 1999 yılında BBC Arap Servisi'nde bağımsız danışman olarak çalışmıştır. ABD Fulbright Araştırma Programı, Austin'deki Texas Üniversitesi, 2005-2006; Akdeniz Diyalogu Araştırma Bursu; NATO Savunma Koleji, Roma, Haziran-Ekim, 2007; Amerikan Mağrip Araştırmaları Enstitüsü, CEMAT, Tunus, Ocak 2007 burslarını almıştır. Mağrip Devletlerinin Stratejik Çıkarları üzerine bir kitabı ve Cezayir'in iç ve dış politikaları ile Sahel-Sahra bölgesindeki güvenlik konuları üzerine İngilizce dilinde çok sayıda makalesi bulunmaktadır.*

E-posta: kiratni54@gmail.com

ORCID: 0009-0007-4747-8836

Geliş Tarihi: 2.4.2024

Kabul Tarihi: 5.5.2024

ÖZ

Çin'in Afrika ile ilişkisi, bu ülke tarafından izlenen amaç ve hedeflere ilişkin karışık akademik yorumları beraberinde getirmiştir. İster Afrika'nın kalkınması pahasına Çin'in güçlenmesine yönelik bir arayış, ister Batı dışı dünyanın statüsünü yükseltmeye yönelik güvenilir bir ortaklık olarak adlandırılınsın, Çin'in Afrika'ya yönelimi, diğer büyük güçlerin Afrika kıtasıyla ilişkilerinde izledikleri tasarımlara kıyasla alışılmadık ve yenilikçi görünmektedir. Çin'in vizyonunda Afrika, stratejik ve ekonomik çıkarların paylaşılmasının ötesinde, tarihi nedenler, kimlik kaygıları ve ortak kader nedeniyle özel bir yere sahiptir. Pekin, son on yılda siyasi ilişkiler, doğrudan yatırımlar, ticari alışverişler ve mali yardımlar açısından Afrika'nın en önemli ortağı haline gelmiştir. Çin'in, dünyanın yeni temel koşullarına uyum sağlamaya çalıştığı ve özellikle Ukrayna-Rusya savaşının neden olduğu Doğu/Batı soğuk savaşı bağlamında Afrika'nın değişen önceliklerini dikkate aldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Çin, dünya dönüşümleri, işbirliği, Ukrayna-Rusya savaşı.

ABSTRACT

Chinese engagement in Africa brought mixed academic commentaries regarding the aims and objectives pursued by this country. Whether referred to as a search for China's empowerment at the expense of African development or as a reliable partnership to enhance the status of the non-Western world, China's immersion in Africa appear unconventional, and innovative compared to the designs pursued by other major powers in their dealings with the African continent. In China's vision, Africa occupies a special place for historic reasons, identity considerations, and a common destiny, beyond sharing strategic and economic interests. Beijing has become in the last decade, Africa's most important partner in terms of political relationships, direct investments, trade exchanges and financial assistance. China is trying to adapt to the world's new underpinnings and seems to take into consideration the changing priorities of Africa in the context of the looming East /West cold war, induced mainly, by the Ukraine-Russia war.

Keywords: Africa, China, cooperation, Ukraine-Russia war, world mutations.

Giriş

SADECE OTUZ YIL ÖNCE AZ GELİŞMİŞ bir ülke olan ve ekonomik zayıflık ve sosyal geri kalmışlık gibi birçok özelliği Afrika ülkeleriyle paylaşan Çin, siyasi konumu, endüstriyel potansiyeli, emtia ihracatı, denizasıırı finansal yatırımları ve askeri gücü açısından hızla küresel ölçeğe bir statüye yükselmiştir.

Nitekim, üretim araçları üzerindeki uzun bir devlet kontrolü döneminden sonra Çin, 1970'lerin sonlarında cesur ekonomik reformlara başlamış ve bu reformlar, atıl ve durağan tarım ağırlıklı bir ekonomiden, büyüyen kentsel alanlar, dinamik orta sınıflar, yaygın eğitim, teknolojik uzmanlık ve yeniliklerle son derece sanayileşmiş bir güce ve teknolojik bir üsse hızlı bir geçişe imkan vermiştir.

Böylesine hızlı bir dönüşüm ya da o zamanki adıyla “Çin mucizesi”, istikrarlı ve tutarlı bir liderliğe, ekonomik pragmatizme ve dünya siyasetine daha az ideolojik bir bakış açısına dayanan bilinçli bir ulusal stratejiden kaynaklanmıştır.

Çin uzun bir süre boyunca “devletlerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı, karşılıklı saldırmazlık, diğer ülkelerin içişlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar ile barış içinde bir arada yaşama”yla ilgili beş ilkeyi yansıttığı varsayılan bir dış politika söylemini yüceltmıştır. Bu tür yönelimler Çin'i, uzun süredir devam eden Soğuk Savaş'ın ışığında Afrika ülkelerinin karşılaştığı zorluklara yakınlaştırmıştır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde bir sandalye elde ettikten, ekonomik yeteneklerini ve askeri gücünü güçlendirdikten sonra Çin'in büyük güç statüsüne ulaşma azmi giderek artmıştır. Çin daha sonra ABD'nin dünya meseleleri üzerindeki hegemonyasına karşı en ciddi rakip olmayı başarmıştır. Bu Asya gücü, başta Afrika olmak üzere dünyadaki pek çok ülkenin ilgisini çeken çok taraflılık çağrısını seslendirmeye başlamıştır.

Çin söylemine göre Çin'in büyük tasarımının sem-

bolik temelleri ve kadim tarihi kökleri vardır. Çin medeniyetinin 5 bin yıllık olduğu inancından doğan bu tasarım, ülkenin görkemli geçmişini vurgulamakta ve Çin'in dünyada öncü ülke konumuna yükselmesi için meşru bir gerekçe ortaya koymaktadır.

Xi Jinping iktidara geldiğinden beri, Deng Xiaoping'in 1990'ların başında uluslararası sahnede izlediği “dikkat çekmemeye çalış, iş yapmaya bak” ya da “tao guang yang hui, you suo zuo wei” (Chen, t.y) şiarına dayanan düşük profil doktrininden ayrılmıştır. Bunun yerine Xi Jinping, Çin ulusunun büyük yenilenmesi ya da “zhon-ghua minzu weida fuxing” çerçevesinde Çin'i büyük bir güç rolüne geri döndürmeyi amaçlayan dinamik bir diplomasiyi teşvik etmeye devam etmiştir (Nantulya, 2019).

Bazı siyaset bilimciler Çin'in Afrika kıtasındaki katılımını “olumlu bir kalkınma modeli” (Sheehy, 2022) ve Afrika'yı “Çin'in alternatif küresel mimariler inşa etme çabalarında bir kilit unsur” (Nantulya, 2023) olarak kullanma girişimi olarak değerlendirmiştir.

Çin'in Afrika ile karşılaşması yeni değildir. Bu ilişki, ülkenin kendisini üçüncü dünyanın bir parçası olarak gördüğü, sömürgecilikle ve Batı egemenliğiyle mücadele etmeye kararlı olduğu döneme kadar uzanmaktadır.

Çin, Afrika'daki birçok kurtuluş hareketine diplomatik destek, mali yardım ve hatta Cezayir Savaşı zamanı Ulusal Kurtuluş Cephesi'nde olduğu gibi silah sağlamıştır.

Daha sonra Pekin, toprak bütünlüğünün tamamlanması ve uluslararası saygınlığın yeniden kazanılması çabalarında, büyük çoğunluğu 1960'larda bağımsızlığını kazanan Afrika ülkelerinden güçlü bir destek bulmuştur.

Çin Afrika ülkeleriyle işbirliğini kademeli olarak çeşitlendirerek hammadde (madencilik ve enerji) ithalatına bağımlılıktan uzaklaşıp, özellikle tarım, hidrokarbon, kimyasallar, taşımacılık ve konut sektörlerinde büyük kalkınma ve altyapı projelerine katılmaya başlamıştır. Bunun karşılığında Çin, Afrikalı ortaklarına

tarım ürünleri, giysi, yedek parça, endüstriyel ekipman ve hatta büyük ölçüde Çin kredileri ve mali teşviklerle uygulanan ortak girişimler yoluyla teknoloji ve know-how ihraç etmiştir.

Çin, Afrika'yı 2013 yılında başlattığı, gelişmekte olan dünyayla ticari bağlantıları arttırmaya yönelik iyi kaynaklara sahip bir programı olan küresel kalkınma planı "Kuşak ve Yol Girişimi"ne (BRI) dahil etmiştir.

Çin'in Afrika ülkeleriyle kurduğu ortaklıklarda ekonomik pragmatizm itici güç olmuş, siyasi sistemlerin doğasıyla bağlantılı siyasi meseleler, insan haklarına saygı ve demokrasi gereklilikleri Çin'in Afrika kıtasındaki ilişkileri için gerekli koşullar arasında yer almamıştır. Bu doğrultuda, birçok Afrika ülkesi, Batı dünyasının dayattığı sert denilebilecek şartlardan kaçınmak için Çin'le işbirliğine başvurmuştur. Bu dayatmalar, siyasi talepler, ticari anlaşmaların yürütülmesinde ve mali işlemlerde hesap verme ve kontrol prosedürleridir.

Son birkaç yıl içinde Çin'in Afrika'daki katılımı askeri ve güvenlik konularına yönelmiştir. Silah satışının yanı sıra Pekin, Birleşmiş Milletler'in Afrika'daki barışı koruma operasyonları çerçevesinde asker göndermiştir. En önemlisi, Cibuti'de ABD ve Fransız askeri karakollarının yanı sıra bir askeri üs kurarak ve Hint Okyanusu'nda korsanlıkla mücadelede Afrika Boynuzu'ndaki bazı ülkelerle ortak operasyonlara katılarak bu kıtadaki askeri varlığını göstermeye başlamıştır.

Çin, ABD'li yetkililerden ve akademisyenlerden gelen ve Çin'in Afrika'daki varlığını "örtülü emperyalizm" ya da kaynakları yağmalamak ve ABD'nin Afrika kıtasında bıraktığı boşluğu doldurmak için bir yol olarak tanımlayan eleştirileri yerinde bir şekilde reddetmiştir (Iratni, 2018). Çin'e yönelik diğer eleştiriler ise bu ülkenin Afrika'da demokrasi ve liberalizmin yerine otoriter bir yönetim ve bir tür "liberalizm karşıtlığı" getirmeye çalıştığını ileri sürmektedir.

Çinli şirket China Road and Bridge Corporation (CRBC) tarafından yapılan Nairobi Otoyolu inşaat sahası, Kenya 10 Şubat 2021 (Fotoğraf: CGTN, 2021).

ABD Başkanı Biden, Ağustos 2022’de açıkladığı “ABD Afrika Stratejisi”nde Çin’in Afrika’yı “kurallara dayalı uluslararası düzene meydan okumak, kendi dar ticari ve jeopolitik çıkarlarını ilerletmek, şeffaflık ve açıklığı baltalamak ve ABD’nin Afrika halkları ve hükümetleriyle ilişkilerini zayıflatmak için önemli bir arena” olarak gördüğünü belirtmiştir (Sheehy, 2022).

Yıllar önce Amerikalı tanınmış siyaset bilimci Graham Allison, ABD-Çin rekabetinin, ünlü Yunan filozofun M.Ö. 5. yüzyılda Atina ve Sparta arasındaki çatışmaya atıfta bulunduğu Thucydides tuzağına benzediği uyarısında bulunmuştur (Allison, 2019).

Çin, ticaret konularında yaşanan şiddetli çatışmanın da ortaya koyduğu gibi, ABD’nin ekonomik üstünlüğüne ciddi bir rakip olmakla kalmamış, aynı zamanda Bretton Woods Anlaşmalarından bu yana Washington tarafından şekillendirilen dünya düzenini de bozan bir aktör olarak ortaya çıkmıştır.

COVID-19 küresel salgını, Çin’e hijyenik maske, aşı, ilaç ve tıbbi cihazlardan yoksun birçok Afrika ülkesine yardım ederek bu virüsün yıkıcı etkilerine karşı savaşta ön saflarda yer alma fırsatı vermiştir. Afrika ülkeleri, Çin’in yardımlarını pek çok mesajla

övmüştür (Xinhua, 2020)

Böylesi dinamik bir aktivizm, Ukrayna-Rusya savaşı ışığında daha büyük bir önem kazanmıştır. Gerçekten de bu savaş Çin’e, Batı dünyasının dünya ekonomisi üzerindeki hegemonyasına meydan okuyacak alternatif küresel kurumlar inşa etme girişiminde güçlü ülkeler kutbuna liderlik etme arzusunu yerine getirmesi için bir ivme kazandırmıştır.

Çin, Mart 2022’deki Birleşmiş Milletler oylamasında Rusya’nın Ukrayna’ya müdahalesine karşı oy kullanmaktan ve Avrasya gücüne ekonomik yaptırım uygulamaktan kaçınarak özerk bir duruş sergilemeye çalışmıştır. Bu duruş, Batılı ülkelerin Ukrayna’daki savaşa verdiği tepkiyi, ABD’nin Irak ve Afganistan’a müdahalesi ya da ‘İsrail’in’ Gazze’deki Filistinlilere yönelik saldırılarıyla kıyaslandığında çifte standart olarak gören Afrika kamuoyunun paylaştığı duygulara hitap etmekteydi.

Başkan Xi Jinping, Mart 2023’te Moskova’yı ziyaret ettiğinde, Çin, ABD tarafından düşman olarak görülen İran ya da daha az dostça davranan Suudi Arabistan arasında beklenmedik bir yumuşama sağladığında belirleyici önemde bir değişim yaşanmıştır.

26 Nisan 2017’de çekilen fotoğraf, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında olan, inşaat halindeki Çin-Rusya Tongjiang-Nizhnelenskoye demiryolu köprüsünü göstermektedir (Fotoğraf: Xinhua, 2018).

İran-Suudi anlaşması Asya-Ortadoğu bölgesinde yeni bir jeostratejik yapılanmaya yol açar mı? Rusya, Batı ekseninden farklı olarak Çin liderliğindeki bir kutba katılır mı? Bu yeni koalisyon yeni bir finansal sistem ve ABD'nin hakim olduğu mekanizmaların yerini alacak, hatta onlarla rekabet edecek tazminat mekanizmaları için çalışacak mı?

Bu sorulara kesin bir şekilde cevap vermek için erken olabilir, ancak akla yatkın görünen şey, yeni bir dünya güç dengesinin yolda olduğudur. Bu açıdan bakıldığında, Çin'in Afrika ile uzun süredir devam eden çalışma ilişkisi boşa verilmiş bir çaba olmayacaktır.

Bu makale, Çin'in Afrika ile ilişkilerini, Çin retoriğinde belirtildiği gibi hegemonik cazibeleri beslemekten, Asya ülkesinin dünya statüsüne yükselmekten oluşan büyük tasarımına ulaşmak için izlediği hedefler üzerinden analiz etmeye çalışmaktadır. Üç farklı ama özünde bağlantılı bölümü kapsamaktadır:

- İlk bölüm, Çin'in bir dünya gücü olma ve iddialı bir kalkınma stratejisi ve aktif çok taraflı işbirliği yoluyla Batı egemenliğindeki uluslararası sistemi değiştirmeye yönündeki büyük tasarımı inceliyor.

- İkinci bölüm, Çin'in Afrika kıtasıyla kurduğu

ilişkilerin doğasını birbiriyle bağlantılı iki parametre üzerinden değerlendirmektedir: Bir yandan hammadde ve dış pazar arayışı, diğer yandan önde gelen bir küresel oyuncu olarak statüsünü tamamlamak için Afrika'nın güvenlik kaygılarına katılım vardır.

- Üçüncü bölüm, Çin'in Ukrayna-Rusya savaşının neden olduğu olaylardan, özellikle de tarihi nedenler, ahlaki taahhütler ve karşılıklı çıkarlar nedeniyle Pekin'in ayrıcalıklı ortağı olmaya devam eden ve gelecek vaat eden bir kıta olan Afrika'da önemli ölçüde faydalanmak için gösterdiği çabalarla ilgilidir.

Çin'in Dünya Vizyonu: Geleneksel Temsillerin Ötesinde

Çin'in tarihsel evrimi, geçmişte uygar imparatorluklardan modern zamanlarda fakir bir ülkeye ve yeni milenyumun başından bu yana büyük bir dünya gücüne dönüştüğü için benzersiz ve paradoksaldır. Çin'in geçirdiği adım adım ilerleyen süreç, daha iyi bir uluslararası sisteme ulaşmak için ekonomik ve askeri yeteneklerini güçlendirmeyi kapsamaktadır. Bu serüvende Çin, birçok özelliği paylaştığı Afrika'ya yönelmektedir.

Kenya'nın bağımsızlıktan bu yana en büyük altyapı projesi olan, Çin yapımı Mombasa-Nairobi Standart Hat Demiryolu 30 Mayıs 2017'de açıldı (Fotoğraf: Global Times, 2022).

Zorba hegemonya değil, pozitif güçlendirme

Bir Çin diplomatik açıklamasında, ABD kastedilerek, “Belli bir büyük güç Soğuk Savaş zihniyetini yeniden canlandırıyor ve bloklar arasındaki çatışmayı körükliyor. Uluslararası hukukun üstünlüğünü kasıtlı olarak baltalıyor ve düşmanlığı körükliyor. Ayırıştırma ve duvarlar inşa etme konusunda gayretkeşleşiyor, hegemonya ve zorbalığı yüceltıyor” (China Embassy in Ethiopia, 2024) denilmiştir. En başından beri Çin’in dünya meselelerine katılımı, “gelişmekte olan ülkelerin” yükselişi ve daha dengeli bir dünyaya ulaşılması için güçlü bir ivme oluşturarak ABD’nin dış politika davranışından tamamen farklı bir çizgide durmak anlamına geliyordu.

Çin ahlaki erdem ve içtenlikle, kendisini geliştirmekte olan bir ülke olarak görmekte ve Çinli liderler ülkelerinin büyük bir dünya gücüne dönüşmüş olsa bile geliştirmekte olan dünyanın bir parçası olarak kalacağına inanmaktadır.

Uluslararası bir statü talep etmeden ve yeni bir dünya düzeni çağrısında bulunmadan önce Çin, ekonomik ve askeri yeteneklerini güçlendirme yolunda uzun bir yol kat etmişti. Otuz yıl önce “Çin’in yıllık ekonomik hasılası cari dolar bazında yaklaşık 433 milyar dolardı ve bu da ekonomisini kabaca Avusturya ya da Güney Afrika’nın bugünkü milli hasılları kadar yapıyordu. Şimdi ise rahat bir şekilde “17,7 trilyon dolarlık gayrisafi yurtiçi hasılasıyla dünyanın en büyük ikinci ekonomisi ve küresel GSYH büyümesine en büyük katkıyı sağlayan biricik ülke” konu-

mundadır (Xinhua, 2024).

Çin Komünist Partisi’nin Haziran 2018 Merkezi Dış İlişkiler Çalışma Konferansı’nda aldığı kararlar doğrultusunda, Çin kendi içinde cesur ekonomik ve sosyal reformlar gerçekleştirmeyi başardıktan sonra küresel düzeni yeniden şekillendirmeye çalışmıştır.

Bir siyasi analist, Çin’in dünya üzerindeki amaçları, dünyayı yönetmeye doğal hakkı olan Orta Krallık olma zihniyetiyle meşrulaştırıldığını ileri sürmektedir (Weismann, 2015). Onun iddiasına göre, bu ulusal inançlar, Çinli liderler tarafından övülen Çin ulusunun bir tür “istisnacılığından” kaynaklanmaktadır. Nitekim Başkan Xi Jinping bir keresinde şunu ileri sürmüştür: “Birkaç bin yıl önce Çin ulusu, diğer ulusların kültür ve gelişiminden farklı bir yol izlemiştir” (Rolland, 2020).

Çin retoriğinin görkemi, Çin tarihinin büyük bir imparatorluk olarak yüceltilmesinden, Konfüçyüs’ün uyum öğretilerinden ve piyasa ekonomisinin sosyal erdemleriyle iyi bir şekilde harmanlanmış sosyalist kalkınma tarzının yücelttiği eşitlikçi değerlerden kaynaklanmaktadır.

Çin ahlaki erdem ve içtenlikle, kendisini geliştirmekte olan bir ülke olarak görmekte ve Çinli liderler ülkelerinin büyük bir dünya gücüne dönüşmüş olsa bile geliştirmekte olan dünyanın bir parçası olarak kalacağına inanmaktadır. Eylül 2013’teki G-77 toplantısında Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, “Çin daha güçlü ve müreffeh hale geldiğinde bile geliştirmekte olan dünyanın sadık bir üyesi olmaya devam edecektir. Çünkü Çin ve diğer geliştirmekte olan ülkeler benzer geçmişlere, ortak kalkınma görevlerine ve sürekli genişleyen ortak stratejik çıkarlara sahiptir” demiştir (Wang, 2013).

Çin, uluslararası statü arayışının yanı sıra liberal demokratik değerlerin evrenselliğinin reddi yoluyla Batı’nın egemen olduğu uluslararası sisteme karşı bir söylem geliştirmiştir. Büyük bir dünya gücü olma iddiasına paralel olarak Çin, İkinci Dünya Savaşı’nın

Kuzey Çin'deki en büyük liman olan Tianjin Limanı Çin'in küresel ekonomiye katkı sağladığı önemli merkezlerden biridir (Fotoğraf: CGTN, 2020).

sonundan bu yana Batı dünyası tarafından şekillendirilen uluslararası sistemin mekanizmalarını tümüyle kaldırmayı amaçlamamaktadır. Daha ziyade, Çin'in söylemine göre, kendi “rehberliği ve bilgeliği” altında, özellikle gelişmekte olan ülkelerin yararına olacak daha adil bir küresel yönetişime ulaşmak için bu kurumları yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır.

Çin'in artan gücüne, Rusya'nın uluslararası sahnedeki yükselişine, çok sayıda orta ve yüksek gelirli ülkenin ortaya çıkmasına ve Batı dünyasının gerilemesine rağmen, uluslararası sistemin doğası küresel yönetim açısından derinlemesine değişmemiştir. Bunun yerine, mevcut sistem, uluslar arasındaki eşitsizlikleri arttırmış ve dünya nüfusunun büyük bir kısmını ekonomik geri kalmışlık ve bağımlılık durumunda tutmuştur. Devlet Başkanı Xi Jinping 2017 yılında Davos Dünya Ekonomik Forumu'nda yaptığı bir konuşmada şu gözlemlerde bulunmuştur: “Küresel ekonomik manzara son birkaç on yılda büyük ölçüde değişti. Ancak, küresel yönetim sistemi bu yeni

değişiklikleri benimsememiştir ve bu nedenle temsil ve kapsayıcılık açısından yetersizdir” (US-China Institute, 2017).

Çinli liderler, yükselen ülkelerinin dünya barışı ve istikrarı için teşkil edebileceği tehdide ilişkin korkuları dağıtmak için önemli çabalar göstermiştir. Gerçekten de Batı dünyasında algılandığı şekliyle “sarı tehlike” masalı, uzun bir süre Çin'in dünyadaki yükselişini gölgelemiş ve alternatif dünya yapıları ve mekanizmaları için çalışma tasarımına şüphe düşürmüştür.

Çin'in dünya hedeflerine ilişkin bu çarpık görüşleri hafifletmek için Başkan Xi Jinping, 2015 yılında Washington'a yaptığı bir ziyaret sırasında Çin'in “mevcut uluslararası sistemin bir katılımcısı, kurucusu, katkı sağlayıcısı ve faydalanıcısı” olduğunu beyan etmiştir. Mevcut uluslararası sistemin reformu ve iyileştirilmesi sıfırdan başlamak değil, daha adil ve makul bir yönde gelişimini teşvik etmek anlamına gelmektedir” (MFA/PRC, 2015).

Çin, uluslararası sahnedeki etkisini güçlendirmek ve daha adil bir küresel sisteme giden yolu açmak amacıyla Asya Altyapı Bankası (AIB) gibi alternatif finansal organizmalar oluşturmuş ve BRICS'in Bankası olan ve Uluslararası Para Fonu'na (IMF) rakip olarak görülen Yeni Kalkınma Bankası'nın (NDB) kurulmasına katkıda bulunmuştur.

Ancak Çin'in en ses getiren uluslararası projesi Kuşak ve Yol Girişimi'nin (BRI) başlatılması oldu. Kadim "İpek Yolu"nun canlandıran bu politika, Pasifik Okyanusu'ndan Baltık Denizi'ne uzanan bir ulaşım koridoru ve Çin'den Hindistan, Afrika ve Akdeniz'e uzanan bir "Deniz İpek Yolu" kurmayı amaçlamaktadır. Geçmiş Çin imparatorluklarının ruhunu yansıtan bu devasa proje, Xi Jinping'in dış politikasının temelini oluşturmaktadır.

Afrika: Çin'in küresel tasarımında kilit unsur

Çin'in Afrika ülkeleri ile, birçoğunun karanlık ve baskıcı bir sömürge boyunduruğu yaşadığı döneme kadar uzanan uzun süreli özel bir ilişkisi olmuştur

(Bentebbibel, 2016). Çin, 1950'lerin sonlarından itibaren dekolonizasyonunu sağlamak için Afrika kuruluş hareketlerine güçlü bir destek sağlamıştır. 1960 yılında Cezayir Geçici Hükümeti'ni tanıyan dünyadaki ilk ülkeler arasında yer alan Çin, Cezayirli özgürlük savaşçılarına en fazla silah sağlayan ülke olmuştur (Debeche, 1987).

Afrika kıtasının 1960'ların başında siyasi olarak özgürleşmesinin ardından Çin, birçok Afrika ülkesiyle dostane ilişkiler geliştirmeye ve onların acılarını paylaşmaya başlamıştır. Çin'in o dönemki sınırlı ekonomik kabiliyetlerine ve Afrika ülkelerinin içinde bulunduğu Doğu-Batı çatışmasının iniş çıkışlarına rağmen bu tür ilişkiler hiçbir zaman düz bir çizgi izlememiştir. Çin, 1950'lerin ortalarından 1970'lerin ortalarına kadar geçen yirmi yıl boyunca Afrika ülkelere 2.5 milyar dolar tutarında yardım sağlamış, bu ülkelere yardım etmek üzere on binlerce mühendis, doktor ve teknisyen göndermiş ve bin 860 km uzunluğundaki Tanzanya-Zambiya demiryolu gibi devasa altyapı projelerini tamamlamıştır (China Policy in Focus, t.y).

Çin'in Afrika ile ilişkileri, Pekin'in 1970'lerin so-

14 Şubat 2019'da Tanzanya-Zambiya Demiryolunun Tanzanya Dar Es Salaam istasyonu
(Fotoğraf: Xinhua, 2022).

nunda önemli reformları hayata geçirmeye başlaması ve 1989'daki Tiananmen Meydanı protestolarının ardından gelen diplomatik izolasyonu nedeniyle, önemli ölçüde azalmıştır.

Ancak Çin'in uluslararası arenada küresel bir güç olarak ortaya çıkmasıyla birlikte Afrika, Pekin'in Batı'nın üstünlüğüne meydan okumayı ve geliştirmek olan dünyanın ekonomik ilerlemesini desteklemeyi amaçlayan modernleşme hedefleri ve büyük tasarımı için oldukça faydalı hale gelmiştir. Afrika'ya yönelik bu ilgi Başkan Jiang Zemin'in Mayıs 1996'da Etiyopya, Kenya, Mısır, Mali, Namibya ve Zimbabwe'ye yaptığı ziyaretlerle somutlaşmıştır. Jiang, "Çin-Afrika Dostluğunun Yeni Bir Tarihi Dönüm Noktasına Doğru" başlıklı açılış konuşmasında Çin-Afrika işbirliğini uzun vadede geliştirmek ve dostluğu güçlendirmek için 21 maddelik bir öneri sunmuştur. Bunlardan beşi, Çin'in Afrika politikasının temel direkleri olacaktır:

- İki taraf arasında samimi bir dostluğu teşvik etmek ve birbirinin güvenilir "her koşulda dostu" olmak,
- Birbirine eşit muamele etmek, egemenliğine

saygı göstermek ve içişlerine karışmaktan kaçınmak,

- Karşılıklı fayda temelinde ortak kalkınma arayışında olmak,

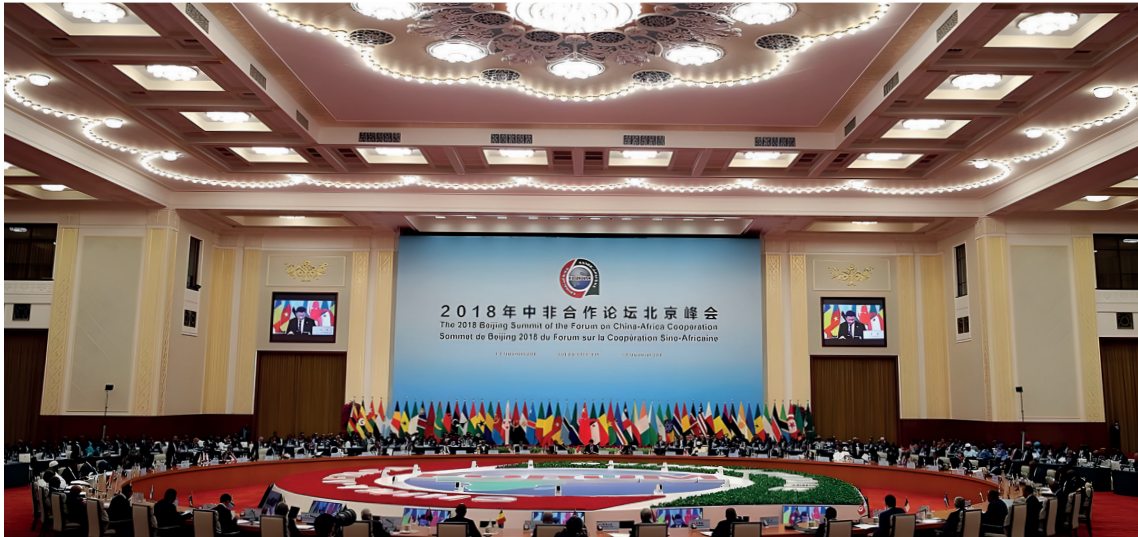
- Uluslararası ilişkilerde istişare ve işbirliğini geliştirmek,

- Geleceğe bakmak ve daha mükemmel bir dünya yaratmak. (MFA/PRC, 1996)

Başkan Jiang'ın Afrika'nın kalkınmasını teşvik etmeye yönelik uzun vadeli programı, 2000 yılında Pekin'de Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nun (FOCAC) kurulmasıyla gelişmeye başladı. O tarihten bu yana Çin her üç yılda bir böyle bir forum düzenlemektedir.

Çin-Afrika ticareti yeni milenyumun başında 10.5 milyar dolardan 2008 yılında 106.8 milyar dolara yükselerek rekor kırmış ve Çin, Afrika'nın en önemli ikinci ticaret ortağı haline gelmiştir (China Policy in Focus, t.y).

Çin-Afrika balayı, Başkan Xi Jinping'in ulusal canlanma ve refaha dayanan doktrinini ya da "Çin Rüyası"nı Afrika halklarının ihtiyaçları için sunmasıyla ivme kazanmıştır. Xi, bu rüyanın içeriğini Mart 2013'te Tanzanya'da yaptığı bir konuşma sırasında açıklamıştır:

Çin'in Afrika ile ortaklığı, Pekin'de FOCAC'ın 2018 toplantısı ve COVID-19'a karşı dayanışma konulu Olağanüstü Çin-Afrika Zirvesi ile büyük bir vurguyla ortaya çıkmıştır (Fotoğraf: FOCAC, 2018).

“Çin halkı şu anda Çin ulusunun büyük canlanma rüyasını gerçekleştirmeye kendini adanmış durumda, Afrika halkı ise birlik ve büyüme yoluyla kendini geliştirme rüyası için çabalıyor. Çin ve Afrika’daki insanlar birlik, işbirliği ve desteği güçlendirmeli ve kendi hayallerini gerçekleştirmek için birbirlerine yardımcı olmalıdır. Aynı zamanda, insanlığın barış ve kalkınmasına daha fazla katkıda bulunabilmemiz için kalıcı barış ve ortak refah dünyası rüyasının gerçekleşmesi için uluslararası toplumla birlikte çalışmalıdırlar.” (Foster, 2009).

Bu karşılıklı anlayış ve samimi dostluk duygularının ortasında Çin, Afrika’yı daha iyi bir dünyanın ön koşulu olarak görülen ortak bir kalkınmayı uygulamak ve küresel tasarımını gerçekleştirmek için önemli bir ortak olarak görmeye başlamıştır.

Pratikte, Başkan Xi Jinping, iktidara gelmesinden bu yana ilk resmi yurtdışı ziyareti olan Mart 2013’teki Afrika turuyla Çin’in Afrika’ya yönelik politikasının ifade edilmesine bizzat dahil olmuştur. Ayrıca, Çin’in Afrika ile ortaklığı, Pekinde FOCAC’ın 2018 toplantısı ve COVID-19’a karşı dayanışma konulu Olağanüstü Çin-Afrika Zirvesi ile büyük bir vurguyla ortaya çıkmıştır. FOCAC’ın bu toplantısı sırasında Xi, ülkesinin Afrika ile ilişkileriyle ilgili “beş hayır yaklaşımı”nı ortaya koymuştur:

- Afrika ülkelerinin kalkınma arayışlarına müdahale edilmesine hayır,
- Afrika ülkelerinin iç işlerine karışılmasına hayır,
- Afrika ülkelerine kendi irademizi dayatmaya hayır,
- Afrika’ya yapılan yardımlara siyasi koşulların eklenmesine hayır,
- Afrika ile yatırım ve finansman işbirliğinde bencil siyasi kazançlar peşinde koşmaya hayır.

Görüldüğü üzere Çin, Afrika’nın iç işlerine karışmama, Afrika ile işbirliğini koşullara bağlamama ve karşılığında çıkar bekleme taahhüdünü beyan etmektedir. Çin’in bu yaklaşımı Afrikalı liderlerin büyük ilgisini çekmiştir.

Başkan Xi Jinping, samimiyet, iyi niyet, ortak çıkarlar, ortak sorumluluk, kazan-kazan işbirliği, ortak güvenlik ve herkes için mutluluğun damgasını vurduğu ortak bir geleceğin Çin-Afrika topluluğunun inşasına ilişkin öneriler sunmaya devam etmiştir.

Bu karşılıklı anlayış ve samimi dostluk duygularının ortasında Çin, Afrika’yı daha iyi bir dünyanın ön koşulu olarak görülen ortak bir kalkınmayı uygulamak ve küresel tasarımını gerçekleştirmek için önemli bir ortak olarak görmeye başlamıştır. Bu nedenle Çin, Çin-Afrika İşbirliği Forumu Dakar Eylem Planı’nı (2022-2024) oluşturmuş ve Güney Afrika ile ayrıcalıklı ve stratejik bir ortaklık kurmuştur. Çin, iç işlerine karışmama, tek taraflı yaptırımlara karşı çıkma ve Çin’in güvenliğinin ortaklarının güvenliğinden ayrı tutulamayacağı anlamına gelen ‘bölünmez güvenlik’ ilkelerini içeren Küresel Kalkınma Girişimi (GDI) ve Küresel Güvenlik Girişimi (GSI) için Afrika’nın onayını almayı başarmıştır (Nantulya, 2023).

Çin, güvenilirliğini sağlama ve küresel yönetim ve yapıları yeniden tasarlama çabalarında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda en büyük bloğu oluşturan Afrika ülkelerinin diplomatik desteğine güvenmektedir. Tayvan’ı tanımaya devam eden Esvatini dışında Afrika ülkeleri ‘Tek Çin Politikası’na destek verirken, 2019-2022 yıllarında gerçekleşecek farklı BM tartışmalarında Çin’in Sinciang, Tibet ve Hong Kong’daki politikalarını eleştiren taslak bildirilere hiçbir Afrika ülkesi destek vermemiştir. Ayrıca, Çin’in Müslüman Sincan bölgesinde gerçekleştirdiği iddia edilen insan hakları ihlallerini kınayan bir karar tasarısı, Ekim 2022’de gerçekleşen BM Mülteciler Yüksek Komisyonu tartışmaları sırasında Afrika’nın oylarıyla reddedilmiştir (Nantulya, 2023).

Afrika Bağlamında Çin Güvenlik-Kalkınma Bağlantısı

Çinli liderler, ülkelerini hem içeride hem de dünya sahnesinde güçlendirmeye yönelik zorlu arayışlarında kalkınma görevleri ile güvenlik meseleleri arasındaki diyalektik denklemi vurgulamışlardır. Bu denklemi, dış dünya algılarına yakın bir kıta olan Afrika ile kurdukları ilişkiye tercüme etmeye çalışmış ve görece başarılı olmuşlardır.

Geniş ve gelecek vaat eden bir ekonomik ortaklık

Başka hiçbir ülke Çin'in Afrika'daki katılımının derinliğine ve genişliğine yaklaşılamaz. Afrika'nın en büyük ticaret ortağı, çift taraflı bir kredi sağlayıcı ve önemli bir altyapı yatırımı kaynağıdır. Çinli firmalar

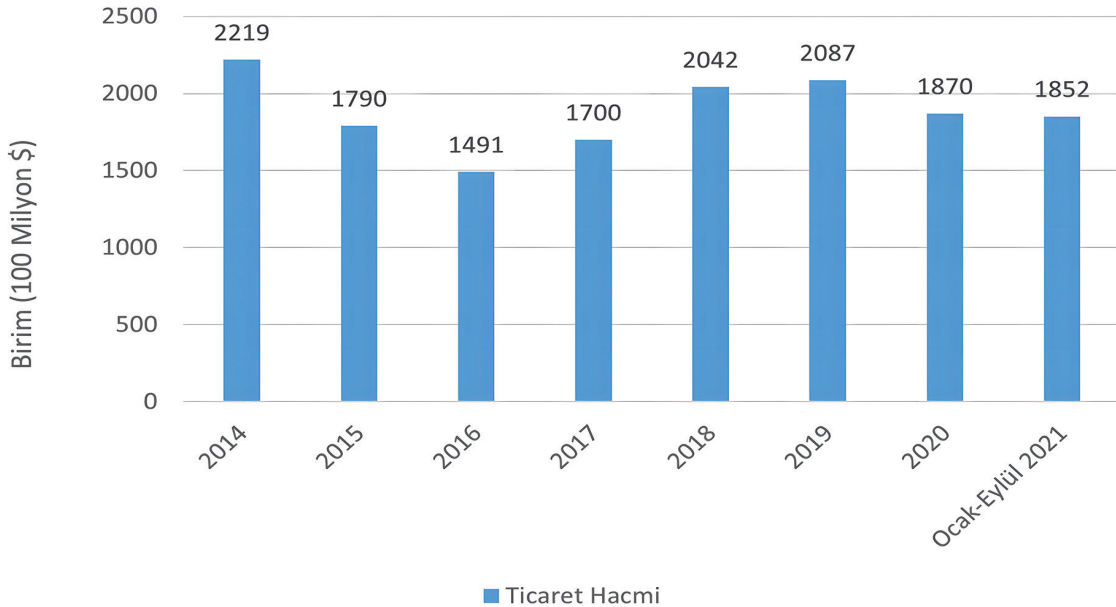
kıtanın sanayi üretiminin tahminen sekizde birini oluşturmaktadır (The Economist, 2022).

Çin'in iddialı bir kalkınma programı başlattığı yeni bin yılın başından itibaren, Afrika kıtası ile ticaret Şekil 1'de gösterildiği gibi istikrarlı bir şekilde artmıştır:

Çin'in Afrika ile ticareti 1990'larda sınırlıydı. Bu rakam 2005 yılında yaklaşık 19 milyar dolara yükselmeye başlamış (Stein, Uddhammar, 2023) ve 2009 yılında Çin, Afrika'nın en büyük ikili ticaret ortağı olarak ABD'yi geride bırakmıştır.

Çin'in Afrika ile ticari alışverişi Şekil 1'de gösterildiği gibi 2021 yılında 185 milyar doların biraz üzerindeydi. İki ortak arasındaki ticaret hacmi 2022'de 284 milyar dolarla rekor seviyeye tırmanmış ve Çin'in Afrika'ya ihracatı %11,2 artarak 164.49 milyar dolara yükselirken, bu bölgeden ithalatı aynı dönemde 108 milyar dolara ulaşmıştır (Nyabiage, 2023).

Şekil 1: Çin-Afrika Ticaret Hacmi

2014-2021 arasında Çin-Afrika ticaret hacmini gösteren grafik (Şekil: MFA/PRC, 2021).

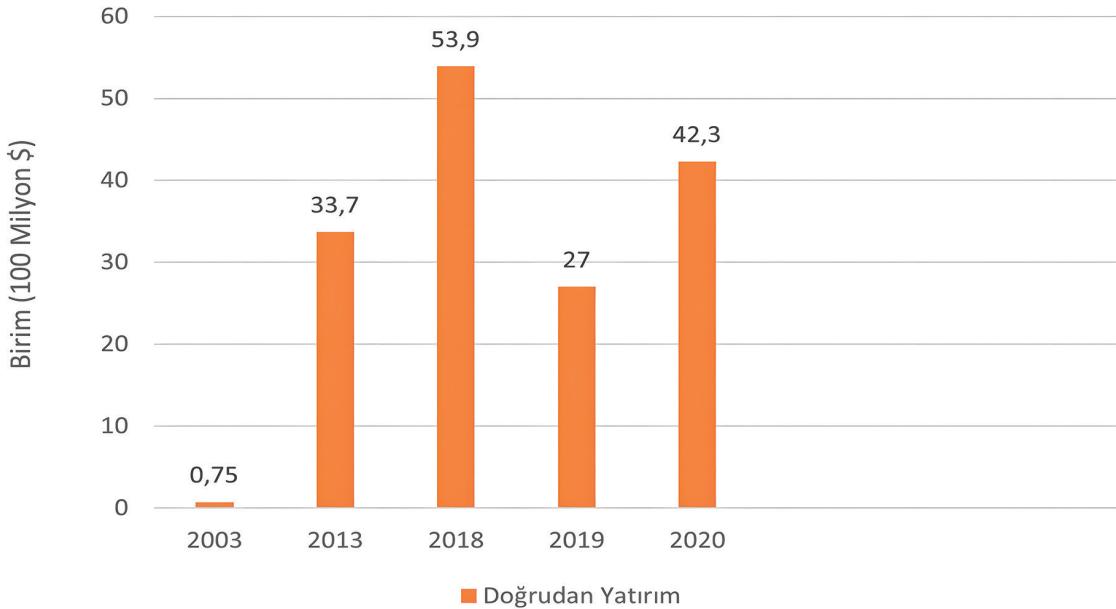
Afrika'nın hala temel altyapı, sağlam kamu hizmetleri, ulaşım tesisleri ve dönüşüm endüstrileri kurmak için doğrudan yatırımlara ihtiyacı vardır. Zira Afrika, bol doğal kaynaklarına rağmen dünya ticaretinin %3'ünden daha azına sahip yoksul bir kıta olmaya devam etmektedir. Çin'in bir diplomatik açıklamasına göre, 2016-2020 yılları arasında Çin'in Afrika'daki toplam yatırımları 200 milyar dolara ulaşırken, Şekil 2'de gösterildiği gibi Çinli şirketlerin Afrika'daki doğrudan yatırımları 2020 yılı sonu itibarıyla 42.3 milyar dolara yaklaşmıştır:

Çin, Afrika'nın altyapı ve sanayi sektörünü geliştirme beklentilerine olumlu yanıt vermiştir. Çin, 2000'den 2020'ye kadar Afrika ülkelerinin 13 bin kilometreden fazla karayolu ve demiryolu ile 80'den fazla büyük ölçekli enerji tesisi inşa etmesine yardımcı olmuş ve 130'dan fazla tıbbi tesis, 45 spor salonu ve 170'ten fazla okulu finanse etmiştir. Ayrıca Afrika için 160.000'den fazla personel eğit-

miş ve AU Konferans Merkezi de dahil olmak üzere bir dizi amiral gemisi projeyi hayata geçirmiştir (MFA/PRC, 2021).

Asya gücü, Afrika'da birçok limanı tamamlamış olup, son olarak Cezayir yakınlarında Afrika'nın en büyüğü olması beklenen bir derin su limanı inşa edilmektedir. Bu projenin ilk maliyeti yaklaşık 3 milyar doları bulmuştur. Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde bu projenin harcamalarının bir kısmı Çin kredisiyle karşılanmıştır. Ayrıca Çin'in 2010'ların ortalarından bu yana Afrika'da altyapı ve ulaşım alanında üstlendiği en önemli projeler, Çin standartları, teknolojileri ve ekipmanlarıyla inşa edilen ve işletilen Cezayir'deki Doğu-Batı Otoyolu, Senegal'deki Foundiougne Köprüsü, Kamerundaki Kribi-Lolabe Otoyolu, Nairobi Otoyolu, Mısır'daki ilk elektrikli demiryolu ve Mombasa-Nairobi Demiryolları olmuştur.

Şekil 2: Çin'in Afrika'daki Doğrudan Yatırımları

2003-2020 arasında Çin'in Afrika'ya doğrudan yatırımlarını gösteren grafik (Şekil: MFA/PRC, 2021).

Temmuz 2022, Kamerun'un güneybatısındaki China Harbour Engineering Company Ltd (CHEC) tarafından inşa edilen, Çin ile Kamerun arasındaki yakın işbirliğinin meyvesi olan Kribi-Lolabe Otoyolu (Fotoğraf: Xinhua, 2022).

Afrika'dan gelen enerji kaynakları Çin ekonomisi için hayati öneme sahip değildir ve Çin, özellikle Malakka Boğazı üzerinde ABD'nin deniz kontrolünden kaçmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte Afrika, küresel bir oyuncu olmak ve en büyük uluslararası petrol şirketleriyle rekabet etmek isteyen Çinli petrol şirketleri için uluslararası bir kalkınma alanı olarak stratejik bir ilgi alanı olmaya devam etmektedir (Enerdata, 2024).

Çin, Afrika'nın hidrokarbon sektörüne yoğun bir şekilde yatırım yapmaktan kaçınmamıştır. Çünkü Afrika, Çin'in toplam enerji ithalatının %25'ine tekabül eden payıyla Ortadoğu'dan sonra Çin'e petrol ve gaz sağlayan en büyük bölgeyi oluşturmaktadır. Çin'in Afrika'da yaptığı harcamaların yaklaşık üçte ikisi Nijerya, Angola, Uganda ve Mozambik'e gitmiş ve Çin Devlet petrol şirketi (CNOOC) Batı Afrika'nın Gine Bissau açıklarında petrol aramak için bir projede çoğunluk hissesini ve Mozambik'te-

ki Rovuma LNG projesinde bazı hisseleri almıştır. CNCP gibi diğer Çinli petrol şirketleri Nijer'deki Agadem petrol sahasından Benin'deki Seme limanına 1.980 km'lik bir boru hattı inşa etmektedir (Africa oil week) ve Sinopec Overseas petrol ve gaz şirketi Limited Mayıs 2022'de Cezayirli petrol şirketi Sonatrach ile Sahra Zarzaitine bölgesinde arama yapmak üzere 490 milyon dolarlık bir anlaşma yapmıştır (FOCAC, 2024).

Tarım sektöründe Çin, 2020 sonuna kadar 35 Afrika ülkesine 1.11 milyar dolar yatırım yapmış ve 2012'den bu yana 7 bin 556 Afrikalı Çin'de tarım eğitimi almıştır (MFA, 2021). Tıp sektöründe Çin, son 60 yılda 23 bin sağlık ekibi teknisyeni gönderirken, bin Çinli sağlık personeli 45 Afrika ülkesinde çalışmaktadır. COVID-19 salgını sırasında Çin, 27 Afrika ülkesine 18 milyon doz aşı sağlamış ve Afrika ülkeleriyle yıllık 400 milyon dozluk ortak aşı üretim hattı kurmuştur (Wang, 2018).

Kültür ve medya sektörlerinde Çin, Pekin'de bir Çin-Afrika Enstitüsü kurmuş, 30'dan fazla Afrika üniversitesinin Çince bölümleri kurmasına yardımcı olmuş ve 2004 yılından bu yana 48 Afrika ülkesine toplam 5 bin 500 Çince öğretmeni ve gönüllüsü göndermiştir. Medya işbirliği konusunda ise 45 Afrika ülkesi, Asya'yı Avrupa ve Afrika'ya bağlayan ticaret ve altyapı ağları kurmayı amaçlayan bir yayıncılık projesi olarak Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesini imzalamıştır (Africa News). Buna ek olarak, otuz Afrika medya kuruluşu "İnsanlar Arası ve Kültürel Değişimler" kapsamında BRI Haber İttifakı'na katılmış ve 42 Afrika ülkesi BRI Medya Topluluğu Zirve Forumu'na iştirak etmiştir (FMPRC, 2021).

Temkinli bir askeri angajman

Çin Güvenlik-Kalkınma Bağlantısının Afrika sahasındaki ikinci unsuru, Çin'in dünyada büyük bir askeri güç olma amacının, sadece toprak bütünlüğünü korumak için değil, aynı zamanda güvenli ve istikrarlı bir uluslararası ortamı sağlamakla ilgili olmasıdır. Bu bağlamda, Afrika'daki güvenlik sorunları Çin'in endişe ve kaygılarının bir parçası haline gelmiştir.

Xi Jinping, Çin-Afrika barış ve güvenlik girişimini başlatmış ve Afrika'nın kapasitesini arttırmak için bir Çin-Afrika Barış ve Güvenlik Fonu kurulmasına karar vermiştir.

Uzun süredir bölgesel olarak parçalanmış olan ve rakip nükleer güçleri, ekonomik rekabet halindeki devleri ve yabancı askeri üsleri kapsayan son derece sorunlu bir bölgede yer alan Çin, kendisini Afrika kıtası kadar güvensiz hissetmektedir. Bu nedenle Çin,

barış ve güvenlik alanında Afrika ülkeleriyle değişimleri genişletmeye ve diyaloglar düzenlemeye devam etmiştir. Eylül 2018'deki FOCAC Pekin Zirvesi'nde Başkan Xi Jinping, Çin-Afrika barış ve güvenlik girişimini başlatmış ve Afrika'nın kapasitesini arttırmak için bir Çin-Afrika Barış ve Güvenlik Fonu kurulmasına karar vermiştir. Pekin, Afrika Birliği'nin askeri operasyonlarına ve Sahel-Sahara bölgesinde terörle mücadele için G5'e mali yardım sağlamıştır (MFA/PRC, 2021). Çin, 17 barışı koruma görev alanında görev yapmak üzere geçmişte Afrika'ya 30.000'den fazla Çinli barış gücü göndermiştir ve şu anda bu alanların beşinde 1.800'den fazla barış gücü görev yapmaktadır. Bu da BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri arasında Çin'in Afrika kıtasına en fazla sayıda barış gücü gönderdiğini göstermektedir (MFA/PRC, 2021).

Çin'in Afrika'da artan askeri çıkarları, Çin sınırlarını daha iyi savunmak, deniz yollarını kontrol etmek, Çin mallarının taşınmasını kolaylaştırmak ve enerji kaynaklarının ulaşımını güvence altına almak için donanma yeteneklerini genişletme ve modernize etme çabalarının artmasıyla daha somut ve belirleyici hale gelmiştir.

Bu hedeflerin gerçekleştirilmesinin bir kısmı, sadece Hint Okyanusu'na kıyısı olan ülkelerde değil, aynı zamanda Atlantik Okyanusu'nda denizcilik faaliyetlerinde bulunan ülkelerde de deniz üsleri edinme ve liman tesislerine erişim sağlama gerekliliğine dayanmaktadır. Böyle bir konuşlanma, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin büyük ekonomik tasarımı sürdürmek için askeri bir bileşene sahip olma ihtiyacına dayalı olarak bu iki okyanusta üslenme hedeflerine uygun düşmektedir.

Çin 2017 yılında Cibuti'de Afrika'daki ilk askeri üssünü kurmuştur. Çin ayrıca Hint Okyanusu'ndaki askeri varlığını güçlendirmek için Kenya, Tanzanya ve Mozambik'te de üsler inşa etmeyi planlamaktadır. Asya gücü, Afrika'nın Atlantik Okyanusu kıyısında, özellikle de liman tesislerini geliştirdiği Ekvator Gi-

1 Ağustos 2017'de Cibuti'deki Çin askeri üssünün açılış töreni (Fotoğraf: CGTN, 2017).

nesi'nde deniz üsleri inşa etmeyi planlamaktadır. Çin Halk Donanması (PLA), Afrika Boynuzu'ndaki ülkelerle koordineli olarak Pasifik Okyanusu'nda deniz terörizmi ve korsanlıkla mücadelede etkin rol almıştır. Afrika'da 40'tan fazla deniz görev gücü istihdam etmiş, 7 bin Çin ve yabancı gemiye eşlik etmiş ve liman ziyaretleri, ortak askeri tatbikatlar ve açık deniz askeri eğitimi gerçekleştirmiştir. Bu da Afrika'da nispeten düşük bir maliyetle birlikte çalışabilirlik, yabancı kuvvetler hakkında bilgi, gözetleme ve istihbarat becerilerinde gelişmelere yol açmıştır (Chaudhry, 2023).

Ukrayna-Rusya Savaşının Afrika Üzerindeki Etkilerine Uyum Sağlamak

Çin, Ukrayna'daki savaşın sunduğu fırsatlar sayesinde uluslararası statüsünü güçlendirebilir ve dünya meseleleri üzerindeki pazarlık gücünü arttırabilir. Böylece, yeni uluslararası dönüşümlerden faydalanmaya ve Afrika'daki nüfuz alanları üzerindeki 'sıcak' rekabetleri yumuşatmaya daha meyilli olacaktır.

Değişen dünya manzarasında hassas bir avantaj

Çin, küresel stratejik tasarımlarını korumak ve Rusya ile işbirliğini güçlendirmek için Ukrayna'daki savaş konusunda temkinli bir duruş sergilemiştir. Ne Batılı ülkeler tarafından Rusya'ya uygulanan yaptırımlara destek vermiş ne de Moskova ile çok yönlü işbirliğini durdurmuştur.

Çin, Batı Dünyası ile Rusya'nın temsil ettiği Doğu arasındaki olası bir kırılmayı olumlu görseyse bile, dünyada sorumlu ve barışçıl bir büyük güç imajını korumak için bu ülkeye karşı pragmatik bir politika benimsemiştir. Bir siyaset bilimcinin ileri sürüdüğü üzere, "Çin ince bir çizgide yürümüştür. Çin'in çıkarlarına yönelik tehditler gerektirdiğinde ticareti askıya almış, Çin'in ABD'ye yönelik eleştirileriyle uyumlu olduğunda Rusya'nın konuşma noktalarını papağan gibi tekrarlamış ve ortam elverişli olduğunda ticarete devam etmiştir" (Li, 2023).

Başkan Xi Jinping Şubat 2023'te Ukrayna ihtilafı için tüm Devletlerin egemenliğine saygı gösterilmesi, soğuk savaş zihniyetinin terk edilmesi, düşmanlıkların sona erdirilmesi, barış görüşmelerinin yeniden başlatılması, çok taraflı yaptırımların durdurulması ve çatışma sonrası yeniden yapılanmanın teşvik edilmesi çağrısında bulunan bir barış planı açıklamıştır (MFA/PRC, 2023a).

Xi Jinping “Çin-Rusya Kapsamlı Stratejik Ortaklığını sürekli iyi komşuluk ve karşılıklı yarar sağlayan işbirliği ile koordinasyon içinde geliştirmenin bir kısa dönemli bir çıkara dayalı değil, uzun vadeli bir taahhüt olduğunu” vurgulamıştır.

Ekim 2023'te Başkan Putin üçüncü Uluslararası İşbirliği için Kuşak ve Yol Forumuna katılmış ve bu vesileyle Başkan Xi Jinping “Çin-Rusya Kapsamlı Stratejik Ortaklığını sürekli iyi komşuluk ve karşılıklı yarar sağlayan işbirliği ile koordinasyon içinde geliştirmenin bir kısa dönemli bir çıkara dayalı değil, uzun vadeli bir taahhüt olduğunu” vurgulamıştır (MFA/PRC, 2023b).

Çin, Ocak-Kasım 2022 döneminde kaydettiği 38.9 milyon tonluk ithalat hacmiyle Rus petrolünün en büyük ithalatçısı haline gelmiştir. Devlet Başkanı Putin Mart 2023'te, Rusya ile 30 yıllık yeni bir gaz anlaşması imzalayan Çin'e, 2024'te başlaması beklenen yılda 50 milyar metreküp kapasiteli ikinci bir gaz Power Siberia-2 boru hattı inşa etme projesini açıklamıştır.

Rusya'dan enerji ithalatını arttırmasına rağmen Pekin sadece petrol ve gaz tedarik kaynaklarını çeşitlendirmekle kalmamış, aynı zamanda ticari

ilişkilerini de geliştirmiştir. 2022 yılında Çin'in ticari alışverişleri Rusya ile 190.3 milyar dolara, Amerika Birleşik Devletleri ile 681 milyar dolara ve Avrupa Birliği ile 673 milyar dolara ulaşmıştır (OECD, 2023).

Ukrayna'daki savaşın Rusya ile ortaklığı konusunda Çin'e sunmuş olabileceği konjonktürel seçeneklerin ötesinde, Avustralyalı bir savunma yetkilisinin de ifade ettiği gibi, iki ülkenin “askeri teknolojide ABD ve müttefiklerini geride bıraktığı” bir gerçektir (BRICS Info, 2024).

Avrupa, Ukrayna'daki savaşta Çin'in kaybedecek daha çok şeyi olan ortağı olabilir ancak aynı zamanda Avrupa, Afrika'ya yönelerek ve Çin ile ortaklığını arttırarak Amerika ve Rusya dışında enerji kaynakları arayışına girebilir.

Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un “Avrupa'nın ABD'ye bağımlılığını azaltmayı ve Tayvan konusunda Çin ile ABD arasında bir çatışmaya sürüklenmekten kaçınmayı” (Anderlini, 2023) amaçlayan stratejik özerkliği, ABD ile açık bir ittifaktan uzaklaşmanın bir işareti olarak durmaktadır ve Çin'in duruşunu rahatlatabilecek bir Avrupa tarafsızlığını pekiştirebilir. Avrupa Birliği Güvenlik Enstitüsü'nde kıdemli analist olan Alice Akman, haklı olarak “Çinlilerin Avrupa'yı gri bir bölge olarak gördüğünü çünkü bu kıtaya gerçekten güvenilemeyeceğini düşündüklerini, ancak aynı zamanda Avrupalıları, özellikle ABD ile görüş ayrılıkları olduğunda, potansiyel olarak yararlı ortaklar olarak gördüklerini” savunmuştur (Ding, Akman, 2024).

Çin'in büyük bir dünya tasarımı varsa bile, hegemonik hırslar ya da ‘savaş kıskırtıcılığı’ taşımadığı da bir gerçektir. Bir siyasi analist, Çin'in nihai hedefinin, Bretton Woods Anlaşmalarından miras kalan kurumları “Çinlileştirme” ve kendi standartlarını dayatmak olduğunu varsaymıştır (Lincot, 2019). Ancak bu iddia abartılı görünmektedir

Saudi Aramco ile China Petrochemical Corporation (Sinopec) arasındaki ortak girişim olan Yanbu Aramco Sinopec Rafineri Şirketi (YASREF) Çin'in Suudi Arabistan'daki en büyük yatırım projesidir (Fotoğraf: CGTN,2023).

çünkü bu ülke kendi çıkarlarına ve gelişmekte olan dünyanın çıkarlarına hizmet eden yeni küresel mimariler inşa etmeye çalışmakta ve ABD liderliğindeki Batı hegemonyasının yerine Çin algılarını, normlarını ve standartlarını koyacak bir “Pax China” hedeflemekten kaçınmaktadır.

Çin, Washington’un Tayvan’a açık desteği, Amerika’nın korumacı politikaları, Pekin ile ticaret açığını azaltma çabaları ve ABD şirketlerinin Çin’de yatırım yapmasına yönelik kısıtlamalar nedeniyle ABD ile ilişkilerinde sert bir çizgi izlemiş ve bu ülkeden “ayrışma” politikası başlatmıştır. Pekin ve Washington arasındaki anlaşmazlıklardan çıkabilecek sonuç, gelecekte Çin-Afrika ekonomik ilişkilerinin daha da ivme kazanacağına işaret edebilir.

Batı bloğunun dışında alınan bazı yeni inisiyatifler Çin’in dünya üzerindeki gücünü ve etkisini dünyanın bazı bölgelerinde ve Afrika’da artırmıştır. Örneğin Suudi Arabistan, Çin’in aracılığı sayesinde Mart 2023’te Riyad’ın Tahran ile uzun

süredir devam eden anlaşmazlığını hafifletmesinden bu yana ABD etkisinden uzaklaşıyor gibi görünmektedir. Suudi Arabistan ayrıca Pekin’e Çin para birimi üzerinden daha fazla petrol satmaya hazır olduğunu ve Batı’nın ekonomik toplantılarına rakip olan Şangay İşbirliği Örgütü’ne katılma niyetini açıklamıştır.

Ortadoğu, Çin’in çıkarları için çok önemli görünmektedir, çünkü bu bölge enerji kaynakları için büyük bir kaynak, malları için önemli bir pazar ve yatırımları için önemli bir çıkış noktası oluşturmaktadır. ABD’nin aksine Çin, Ortadoğu’da “ortak, işbirlikçi, kapsamlı ve sürdürülebilir güvenlik” vurgusu yapmaktadır (Liangxiang, 2024). Çin, Suudi Arabistan ve İran arasındaki düşmanlığı körüklemek yerine, Ortadoğu’nun sorunlu bölgesinde bu iki ülke arasındaki çatışmayı durdurmayı başarmıştır. Çin diplomasisi için bir sonraki büyük zorluk, ‘İsrail’ tarafından Gazze’ye karşı yürütülen saldırganlığın sona erdirilmesine katkıda bulunma kapasitesine dayanabilir.

Çin'in teşvikiyle BRICS ülkeleri, siyasi uyumlarını ve ekonomik işbirliklerini güçlendirmenin yanı sıra ticari alışverişlerde, finansal tazminat ve ödemelerde ve ayrıca dünya döviz rezervlerinin tutulduğu para biriminde dolarsızlaştırma politikası yoluyla Batı'nın egemenliğindeki uluslararası finans sistemine meydan okumaya çalışmaktadır (Iratni, 2023a).

Batı egemenliğindeki mali ve parasal sistemden kopuşun bir diğer göstergesi de Batı Afrika Ekonomik Örgütü'nün (ECOWAS) ortak para biriminin (CFA) Fransız Merkez Bankası mekanizmalarına bağlılığını kaldırmayı değerlendirdiğini açıklaması olmuştur.

Afrika'nın yeni zorluklarıyla başa çıkmak

Afrika'nın Ukrayna'daki savaşın yarattığı yeni uluslararası dönüşümlere uyum sağlaması, Çin ile Afrika kıtası arasında daha yakın bir ilişkiyle sonuçlanabilir (Iratni 2023b). Alex Vines, küresel olarak Afrika ülkelerinin "Batılı ya da Doğulu bir pozisyonun parçası olarak sınıflandırılmaktan kaçınmak için" bağlantısızlık ilkelerine bağlı kalmasını tercih ettiğini söylemektedir (African Business, 2022).

Çok kutuplu bir dünyanın Afrika için jeopolitik fırsatlar yaratacağına, özellikle de bir yanda yükselen bir Çin'in diğer yanda isyancı bir Rusya'nın yönlendirmesi altında olacağına dair bir inanç var.

Çin, gelişmekte olan bir ülke olarak birçok Batılı ortağından daha az bencil çıkarlara sahip olduğunu düşünen birçok Afrikalı liderin gözünde belli bir güvenilirliğe sahiptir. Xinjiang'da yaşadığı iddia edilen insan hakları ihlalleriyle ilgili önergenin reddedildiği Birleşmiş Milletler tartışmalarında Afrika blogunun Çin'in görüşlerini desteklemesi şaşırtıcı olmamıştır (Bourke, 2022).

Afrika, önemli kaynaklarına (enerji, madencilik

ve balıkçılık), dinamik genç nüfusuna ve bazı Afrika ülkelerinin son birkaç yılda kaydettiği yüksek büyüme oranlarına rağmen az gelişmişliğini sürdürmekte ve yoksulluk, cehalet, salgın hastalıklar ve kuraklık gibi pek çok sorunla boğuşmaktadır.

Çin, Afrika'nın tüm sorunlarını bitiremeye de limanlar, otoyollar, demiryolu taşımacılığı ve tarım gibi temel altyapının yanı sıra Afrika madencilik ve enerji sektörlerindeki devasa projeleri geliştirmek için diğer tüm büyük güçlerden daha fazla çaba sarf etmiştir.

Çin, Afrika'nın tüm sorunlarını bitiremeye de limanlar, otoyollar, demiryolu taşımacılığı ve tarım gibi temel altyapının yanı sıra Afrika madencilik ve enerji sektörlerindeki devasa projeleri geliştirmek için diğer tüm büyük güçlerden daha fazla çaba sarf etmiştir. Ayrıca yüksek riskli projelere ya da bu kıtanın Batılı şirketler için cazip olmayan uzak bölgelerine yatırım yapmıştır.

Bazı Batılı siyasetçiler, Çinli şirketlerin bazı Afrika ülkelerindeki projelerini tamamlamak için verdikleri kredilere ilişkin eleştirilerde bulunmuştur. Borç alan ülkenin geri ödeme yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda Pekin tarafından varlık edinmek için kullanılan bir araç olarak "borç tuzağı diplomasisi" konusunda uyarıda bulunmuşlardır (Africa News, 2023). Çin, Dışişleri Bakanı Qin Gang tarafından 7 Mart 2023 tarihinde yapılan ve "Çin'in borç tuzağını kullanmakla suçlanacak son borç veren ülke olduğunu" söylediği bir açıklama ile bu iddiaları kesin bir dille reddetmiştir (Africa News, 2023). Ayrıca Çin, Borç Servisi Askıya

Mayıs 2023, Nakuru, Kenya'da Çin yapımı bir jeotermal enerji santralinin inşaat sahasında çalışan işçiler (Fotoğraf: Xinhua/Wang Guansen, 2023).

Alma Girişimi olarak bilinen bir G20 çerçevesi kapsamında projeler geliştirmek için bazı Afrika ülkelerine 2 milyar doların üzerinde borç ertelemesi sağlamıştır (Africa News, 2021).

Afrika'nın büyük yabancı yatırımlara, ortak girişimlere, teknoloji transferlerine ve çok az Batılı gücün sağlamaya istekli olduğu uzmanlığa ihtiyacı vardır. Ancak Çin, dayanışma ve ortak bir geçmiş adına bu kıtanın sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunabilir. Afrikalı işletmelerin yeni teknolojilere uyum sağlamasına, makinelere yatırım yapmasına ve güvenilir tedarik sağlamasına yardımcı olabilir.

Görünen o ki Çin, politikalarını Afrikalıların

endişelerini karşılayacak ve Çin-Afrika ilişkilerini sürdürülebilir ekonomik ve ticari ilişkilere dayalı daha dengeli bir zemine oturtacak şekilde ayarlamaktadır. Çin'in Afrika ile ilişkilerinde geliştirdiği yeni bir yaklaşım, son yıllarda Çinli yetkililerin açıklamalarında yükseltildiği gibi, kültür ve halklar arası değişimlere yapılan vurgu ile ilgilidir. Böyle bir politika, gelişmekte olan Afrika toplumlarının resmi kanalların ötesinde yükselttiği beklentilere cevap verir gibi görünmektedir ve özellikle Afrikalı gençler ve kadın dernekleri için, günlük yaşamlarıyla bağlantılı konuların yönetimiyle ilgili olduğundan daha çekici görünmektedir.

Afrika ülkeleri iç savaşlar ve terörizmle mücadele edebilmek için Çin'in elverişli askeri angajmanına ihtiyaç duymaktadır. Amaç Sahel-Sahara bölgesinde güvenliği sağlamakta başarısız olan Fransız askeri müdahalelerinin yerini almak değil, mevcut Afrika kıtasal ve bölgesel güvenlik mekanizmalarına tamamlayıcı olarak ihtiyaç duyulan askeri yardımı sağlamaktır. Bu doğrultuda Çin, kendi seçeneklerini dayatmaktansa Afrika'nın güvenlik alanındaki taleplerine daha etkili bir şekilde yanıt veriyor gibi görünmektedir. Böylesi bir tutum, Afrika ülkelerinin büyük güçlerin iç işlerine karışmasına karşı duydukları rahatsızlıkla uyumlu görünmektedir.

Muhtemelen Ukrayna'daki savaş, Çin'in Afrika kıtası ile yakınlaşan güvenlik çıkarlarını teşvik etmeyi amaçlayan Küresel Güvenlik Girişimini de güçlendirecektir. Böyle bir girişim "etkili ve sürdürülebilir bir güvenlik mimarisi inşa edecek ve Çin ile güvenlik ortaklığını muhtemelen cazip bulacak olan Batı ile kırılğan ilişkileri olan Afrika ülkeleri için bir açılım yaratacaktır" (Mboya, 2022).

Sonuç

Bu karmaşık ve çalkantılı dünyada, Çin'in ortak bir geçmişi, aynı kaygıları ve beklentileri paylaştığı Afrika kıtasıyla örnek ilişkiler kurmaya çalıştığının altını çizmek abartılı olmayacaktır.

Çin'in Afrika'ya katılımı, ister yatırımlar, ister ticari alışverişler ya da askeri yardımlar açısından olsun, güçlü olmuştur. 'Kuşak ve Yol Girişimi' sadece Çin'in hedeflerini güçlendirmeye değil, aynı zamanda dünyanın istikrarı ve refahı için gelişmekte olan ülkelerin gücünü arttırmaya da yardımcı olmaktadır.

Çin'in katılımı Afrika ülkelerine büyük ölçüde fayda sağlarken, Batılı güçler Çin'in Afrika'daki varlığını kendi güvenliklerine ve ekonomik yükselişlerine zarar verici olarak görmüştür. Yine de Çin,

bazı az gelişmiş ülke özelliklerine sahip büyük bir uluslararası aktörün nadir bir örneği olmaya devam etmekle birlikte adil bir çok kutuplu dünya için itici güç olmaya kararlı bir ülkedir.

Afrika, doğal kaynakları ve jeostratejik varlıkları nedeniyle büyük güçler için bir mücadele alanı olmaya devam edebilirse de, Çin ve ABD arasında bu bölgenin jeopolitik ve stratejik varlıkları üzerinde artan güç rekabeti göz önüne alındığında, dünyanın geleceği Asya-Pasifik'te yatıyor gibi görünmektedir. Böyle bir eğilim, Çin'in çok önemli bir rol üstlenebileceği mevcut dünya düzeninin küresel olarak yeniden yapılandırılması için bir başlangıç teşkil edebilir. Her durumda, Çin-Afrika ortaklığı güçlenmekten geri kalmayacaktır.

Kaynakça

- African Business. (2022). There's a massive knock-on from the Ukraine crisis in Africa. 1 Şubat 2024 tarihinde <https://african.business/2022/04/energy-resources/theres-a-massive-knock-on-from-the-ukraine-crisis-in-africa> adresinden alındı.
- Africa News. (2023). Africa facing Chinese and Russian influence. 1 Şubat 2024 tarihinde <https://www.africanews.com/2023/03/15/africa-facing-chinese-and-russian-influence> adresinden alındı.
- Africa News. (2021). China waives some of Congo debt to ease stress on economy. 1 Şubat 2024 tarihinde <https://www.africanews.com/2021/01/07/china-waives-congo-debt-to-ease-stress-on-economy/> adresinden alındı.
- Africa oil week. Understanding China investment in oil and gas. 5 Şubat 2024 tarihinde <https://africa-oilweek.com/articles/understanding-chinese-investment-in-african-o> adresinden alındı.
- Allison G. (2019). Vers la guerre: L'Amérique et la Chine dans le piège de Thucydide?. Paris: Odile Jacob.
- Anderlini, J., Calcutt, C. (2023). Europe must resist pressure to become 'America's followers, say Macron, Politico. De politico. eu, pr.
- Bentebibel, Y.D. (2015). China's policy towards China: Threats and Opportunities, PhD thesis. Faculty of Political Science and International Relations, University of Algiers-3 12015.
- Bourke, L. (2022). China wins vote to stop UN Human Rights Council from debating Xinjiang abuses. 28 Mart 2024 tarihinde <https://www.smh.com.au/world/europe/china-wins-key-vote-in-un-human-rights-council-to-prevent-debate-on-xinjiang-20221007-p5bnv6.html> adresinden alındı.
- CGTN. (2017). China's first overseas military base opens in Djibouti. 12 Mayıs 2024 tarihinde https://news.cgtn.com/news/3d6b7a4e3241544e/share_p.html adresinden alındı.
- CGTN. (2018). Highlights: Wang Yi addresses General Debate of 73rd session of UN General Assembly. 14 Mayıs 2024 tarihinde <https://america.cgtn.com/2018/09/28/highlights-wang-yi-addresses-general-debate-of-73rd-session-of-un-general-assembly> adresinden alındı.
- Chaudhury R. D. (2023). China eyes strategic naval bases in Africa for power projection. 10 Şubat 2024 tarihinde <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/china-eyes-strategic-naval-bases-in-africa-for-power> adresinden alındı.
- Chatham House. (2023). seven ways Russia's war on Ukraine war has changed the world. 5 Şubat 2024 tarihinde <https://www.chathamhouse.org/2023/02/seven-ways-russias-war-ukraine-has-changed-world> adresinden alındı.
- Chen, Z. International responsibility and China's foreign policy. 10 Şubat 2024 tarihinde https://www.nids.mod.go.jp/english/publication/joint_research/series3/pdf/3-1.pdf adresinden alındı.

- China Embassy in Ethiopia. 10 Şubat 2024 tarihinde http://et.chinaembassy.gov.cn/eng/zagx/202204/t20220423_10672612.htm adresinden alındı.
- China Policy in Focus. The History of Sino-Africa Relations. 10 Şubat 2024 tarihinde <https://sites.google.com/site/chinapolicyinfocus/china-s-return-to-africa/the-history-of-sino-africa-relations> adresinden alındı.
- Debeche, S. (1987). The role of China in international relations: the impact of ideology on foreign policy with special reference to Sino-African relations (1949-1986), PhD thesis. University of York.
- Ding, I. Akman, A. (2024). China-Europe Relations. Two Years after Russia Invaded Ukraine, Carnegie Endowment for International Peace. 20 Mart 2024 tarihinde carnegieendowment.org adresinden alındı.
- EIA. (2022). China imports more liquefied natural gas than any other country. 20 Mart 2024 tarihinde <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=52258> adresinden alındı.
- Enerdata. (2020). China's Strategy in Africa. 20 Şubat 2024 tarihinde <https://www.enerdata.net/publications/executive-briefing/china-strategy-in-africa.html> adresinden alındı.
- Faulconbridge, G., Chen, L. (2024). Putin in My 2024 to deepen 'no limits' partnership with China. 5 Mart 2024 tarihinde <https://www.reuters.com/world/putin-visit-china-deepen-no-limits-partnership-with-xi-2023-10-15/> adresinden alındı.
- FMPRC. (2023). Foreign Minister Qin Gang Meets the Press. 12 Mayıs 2024 tarihinde https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt_665385/zyjh_665391/202303/t20230307_11037190.html adresinden alındı.
- FOCAC. (2018). Xi meets press as FOCAC Beijing Summit concludes. 12 Mayıs 2024 tarihinde http://focacsummit.mfa.gov.cn/eng/zxyw_1/201809/t20180905_5857078.htm adresinden alındı.
- Foster, V., Butterfield, W., Chen, C. (2009). Building Bridges China's Growing Role as Infrastructure Financier for Sub-Saharan Africa, Trends and Policy Options. 5 Mart 2024 tarihinde <https://documents1.worldbank.org/curated/en/936991468023953753/pdf/480910> adresinden alındı.
- Global Times. (2022). Development is best way to evaluate China's achievements in last decade: African Union ambassador. 12 Mayıs 2024 tarihinde <https://www.globaltimes.cn/page/202210/1276909.shtml> adresinden alındı.
- Iratni, B. (2018). Out of Africa: A steady American disengagement. The Journal of American-African Studies, No 1, pp. 184-197.
- Iratni, B. (2023a). Africa Continental Free Trade Area: An impetus to Grab New Opportunities and Tackle Challenges. The Algerian Review of Political Science and International Relations, Volume 14, No 1, pp.200-218.
- Iratni, B. (2023b). Reverberations of the Ukraine-Russia War on Africa: Plugging Impact or Opportunities for Policy Adjustments? La Tribune du Diplomate. IDRI: Algiers, No 01, pp. 103-119.
- Kabacki, F. (2022). China is to become Russia's main gas importer to replace EU. 5 Mart 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/economy/china-is-set-to-become-russias-main-gas-importer-to-replace-eu/2762421> adresinden alındı.
- Li, J. (2023). Ukraine at One Year: Has China Supported Russia?. 5 Mart 2024 tarihinde <https://www.stimson.org/2023/ukraine-at-one-year-has-china-supported-russia/> adresinden alındı.
- Liangxiang, J. (2024). China's evolving economic and security role in the Middle East, Carnegie Endowment for International Peace. 25 Mart 2024 tarihinde carnegieendowment.org adresinden alındı.
- Lincot, E. (2019). China and its foreign policy. 20 Mart 2024 tarihinde <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2019/10/Asia-Focus-123.pdf> adresinden alındı.
- Mboya, C. (2022). Africa-China relations could be boosted by the war in Ukraine. 15 Mart 2024 tarihinde <https://africapi.org/africa-china-relations-could-be-boosted-by-the-war-in-ukraine2022> adresinden alındı.
- MFA/PRC. (1996). The Foreign Ministry of the Chinese People's Republic, President Jian Zeming to six African countries. 20 Mart 2024 tarihinde https://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao_665539/3602 adresinden alındı.
- MFA/PRC. (2015). Interview of President Xi Jinping to the Wall Street Journal. 20 Mart 2024 tarihinde https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt_665385/zyjh_665391/201509/t20150924_678367.html adresinden alındı.
- MFA/PRC. (2021). Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, The State Council Information Office of the People's Republic of China, China and Africa in the New Era: A Partnership of Equals. 20 Mart 2024 tarihinde https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/200011/t20001117_697796.html adresinden alındı.
- MFA/PRC. (2022). China and Africa: Strengthening Friendship, Solidarity and Cooperation for a New Era of Common Development 20 Mart 2024 tarihinde https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202208/t20220819_10745617 adresinden alındı.
- MFA/PRC. (2023a). China's position on political settlement of the Ukraine crisis. 20 Mart 2024 tarihinde https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202302/t20230224_11030713.html adresinden alındı.
- Nantulya, P. (2019). China's hard power supports its growing strategic interests in Africa. Africa research Center.
- Nantulya, P. (2022). Considerations for a Prospective New Chinese Naval Base in Africa. 13 Mart 2024 tarihinde <https://africacenter.org/spotlight/considerations-prospective-chinese-naval-base-africa/> adresinden alındı.
- Nantulya, P. (2023). Africa's Role in China's Multilateralism Strategy. 15 Mart 2024 tarihinde <https://africacenter.org/spotlight/africa-china-multilateralism/> adresinden alındı.
- Nyabiagi, J. (2023). China arms sales cement its economic and security ties in Africa. 12 Mart 2024 tarihinde <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3213458/china-arms-sales-cement-its-economic-and-security-ties-africa-study> adresinden alındı.
- OECD. (2023). China imports and exports. 11 Mart 2024 tarihinde <https://oec.world/en/profile/country/chn> adresinden alındı.
- PRC Permanent Mission to Vienna. (2015). Full transcript: Interview with Chinese President Xi Jinping. 10 Mart 2024 tarihinde http://vienna.china-mission.gov.cn/eng/zt/ce/201509/t20150923_8878799.htm adresinden alındı.
- Rolland, N. (2020). China's Vision for a New World Order, NBR Special Report No. 83. National Bureau of Asian Research.
- Sheehy, P. T. (2022). 10 Things to Know about the U.S.-China Rivalry in Africa. 10 Mart 2024 tarihinde <https://www.usip.org/publications/2022/12/10-things-know-about-us-china-rivalry-africa> adresinden alındı.
- Stein, P. Uddhammar, E. (2020). China in Africa: The role of Trade, Investments and Loans amid Shifting Geopolitical Ambitions. 8 Mart 2024 tarihinde <https://www.orfonline.org/research/china-in-africa> adresinden alındı.
- The Economist. (2022). The Chinese-African relationship is important to both sides, but also unbalanced. 8 Mart 2024 tarihinde <https://www.economist.com/special-report/2022/05/20/the-chinese-african-relationship-is-important-to-both-sides-but-also-unbalanced> adresinden alındı.
- The Economist. (2019). The price of friend. 20 Şubat 2024 tarihinde <https://economist.com/special-report/2022/05/20/the-price-of-friend> adresinden alındı.
- US-China Institute. (2017). Xi Jinping World Economic Forum. 15 Şubat 2024 tarihinde <https://china.usc.edu/xi-jinping-world-economic-forum-january-17-2017/> adresinden alındı.
- Wang, Y. (2013). Remarks delivered at Foreign Ministers Meeting of G-77. 10 Şubat 2024 tarihinde https://www.mfa.gov.cn/eng/wjzb_663304/wjzb_663308/activities_663312/202212/t20221217_10991674.html adresinden alındı.
- Weismann, M. (2015). Chinese Foreign Policy in a Global Perspective: A Responsible Reformer "Striving For Achievement". 20 Şubat 2024 tarihinde <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:817328> adresinden alındı.
- Wu Zhiyi/China Daily. (2015). China Africa relations – 60 years after Bandung: blogger. 12 Mayıs 2024 tarihinde <https://global.chinadaily.com.cn/a/201512/02/WS5a30913aa3108bc8c672c67e.html> adresinden alındı.
- Xinhua. (2018). China's "five-no" approach demonstrates real friendship toward Africa: Kenyan analyst. 18 Mart 2024 tarihinde http://www.xinhuanet.com/english/2018-09/06/c_137447556.htm adresinden alındı.
- Xinhua. (2020). African party leaders praise China-Africa traditional friendship, cooperation in COVID-19 fight. 13 Mart 2024 tarihinde http://www.xinhuanet.com/english/2020-04/23/c_139002690.htm adresinden alındı.
- Xinhua. (2022). TAZARA passenger train services to reopen in September. 12 Mayıs 2024 tarihinde <https://news.cgtn.com/news/2022-08-21/TAZARA-passenger-train-services-to-reopen-in-September-1cF77z9AeA/index.html> adresinden alındı.
- Xinhua. (2023). The importance of continuous China-U.S. bilateral communication. 12 Mayıs 2024 tarihinde <https://news.cgtn.com/news/2023-09-21/The-importance-of-continuous-China-U-S-bilateral-communication-1nHvGqshsq/index.html> adresinden alındı.
- Xinhua. (2023a). President Xi Jinping holds talks with Russian President Vladimir Putin. 12 Mayıs 2024 tarihinde <https://news.cgtn.com/news/2023-03-22/President-Xi-Jinping-holds-talks-with-Russian-President-Vladimir-Putin-1imQOVkLpOo/index.html> adresinden alındı.
- Xinhua. (2024). Chinese economy beats growth target with GDP reaching record high. 14 Mart 2024 tarihinde <https://english.news.cn/20240117/201a-0e4002ce4e558080cf1fc60be52/c.htm> adresinden alındı.